

Mythische Monsters &

FANTASIEVOLLE CREATUREN

in verluchte Middeleeuwse handschriften

GEBROEDERS VAN LYMBORCH HUIS

colofon

Het Gebroeders van Lymborch Huis is een initiatief van de stichting Maelwael Van Lymborch. www.gebroedersvanlymborch.nl

The Van Lymborch Brothers' House is an initiative by the Maelwael Van Lymborch foundation. www.gebroedersvanlymborch.nl

Concept en teksten/Concept and Texts

Katherine Broderick
Jake Carrier
Elizabeth Fuire
Monica Louis
Phoebe Sullivan
Peter van der Heijden
Rob Dückers

Gebroeders van Lymborch Huis

Burchtstraat 63, Nijmegen
www.gebroedersvanlymborch.nl

Vormgeving/Design

Walter van Rooij/Buro Brandstof
Lucia Gorman
© 2022 Stichting Maelwael Van Lymborch

De expositie Mythische Monsters kwam tot stand in samenwerking met Stichting Maelwael Van Lymborch Studies: www.maelwaelvanlymborchstudies.com.
In samenwerking met studenten van het Emerson College Well/Boston.

*The exhibition Mythical Monsters has been realized in collaboration with Maelwael Van Lymborch Studies-Foundation: www.maelwaelvanlymborchstudies.com.
In collaboration with students from Emerson College Well/Boston.*

met dank aan: **museum het valkhof nijmegen**

**kunst en
archeologie**

provincie
Gelderland

Mythische Monsters & FANTASIEVOLLE CREATUREN

in verluchte Middeleeuwse handschriften

MYTHICAL MONSTERS

Fanciful Creatures in Illuminated Manuscripts

In between the leaves of medieval books we find a world full of imagination, where there is a place not merely for the mundane, but also the remarkable. Amongst the notable creatures that populate these manuscripts, monsters hold a place of their own. The word 'monster' derives from the Latin monstrum, which means 'something to fear or to look out for'. For medieval man, monsters and fantasy creatures meant a real warning.

Whereas people were convinced monsters and fantastic creatures existed, due to stories of travelers to distant lands, in daily life these creatures had a more symbolic meaning. Dragons symbolized evil and the Devil, who had to be conquered. The pure white unicorn, that could only be trapped by a virgin and whose horn worked as an antidote to poison, represented Christ. Sometimes, regular animals - like the common snail - were represented as enormous and ferocious and hence monster-like. Such fanciful creatures were proof of Divine Omnipotence: for God, nothing was impossible. In so-called Bestiaries people could read about all weird creatures in existence, and how their behavior revealed the Divine plan. Artists drew inspiration from such Bestiaries and depicted these creatures in paintings, sculpture, decorative arts and particularly in manuscripts.

This small presentation shows a number of leaves from medieval manuscripts with addition of a few later objects. It demonstrates how mythical monsters and fantastic creatures turn up in medieval books - also in the oeuvre of the Van Lymborch brothers, who called this house their childhood home.

4

MYTHISCHE MONSTERS

Fantasievolle creaturen in verluchte handschriften

Tussen de bladen van middeleeuwse boeken vinden we een wereld vol fantasie, waar niet alleen het alledaagse, maar ook het bijzondere zijn plek heeft. Onder de opmerkelijke schepsels die deze handschriften bevolken hebben de monsters een aparte plaats. Het woord 'monster' komt van het Latijnse *monstrum*, wat 'iets waarvoor men moet oppassen' betekent. Voor de middeleeuwse mens vormden monsters en fabeldieren dan ook een concrete waarschuwing.

Hoewel men door verhalen van reizigers naar verre streken overtuigd was van het bestaan van monsters en fabeldieren, hadden deze in het dagelijks leven meer een symbolische betekenis. Draken stonden symbool voor het kwaad en de duivel, die overwonnen moest worden. De pure witte eenhoorn, die alleen door een maagd gevangen kon worden en wiens hoorn als antigif werkte, verbeeldde Christus. Soms werden alledaagse dieren, zoals de eenvoudige slak, enorm groot en wild afgebeeld en werden zo monsterlijk. Dergelijke fantasievolle wezens waren een bewijs van de Goddelijke almacht: voor God was niets onmogelijk. In zogenaamde *Bestiaria* kon men lezen over alle vreemde wezens die er bestonden, en hoe hun gedrag iets vertelde over het Goddelijke plan. Kunstenaars haalden hier hun inspiratie uit en beeldden dergelijk wezens af, op schilderijen, in beeldhouwkunst, in decoratieve kunsten en met name in handschriften.

Deze kleine presentatie bestaat uit een aantal bladen uit middeleeuwse handschriften aangevuld met objecten van later datum. Ze laat zien hoe mythische monsters en fabeldieren in middeleeuwse boeken opduiken - ook in het werk van de gebroeders Van Lymborch, die op deze plek hun jeugd hebben doorgebracht en hun opleiding kregen.

5

1. BLAD UIT EEN GETIJDENBOEK

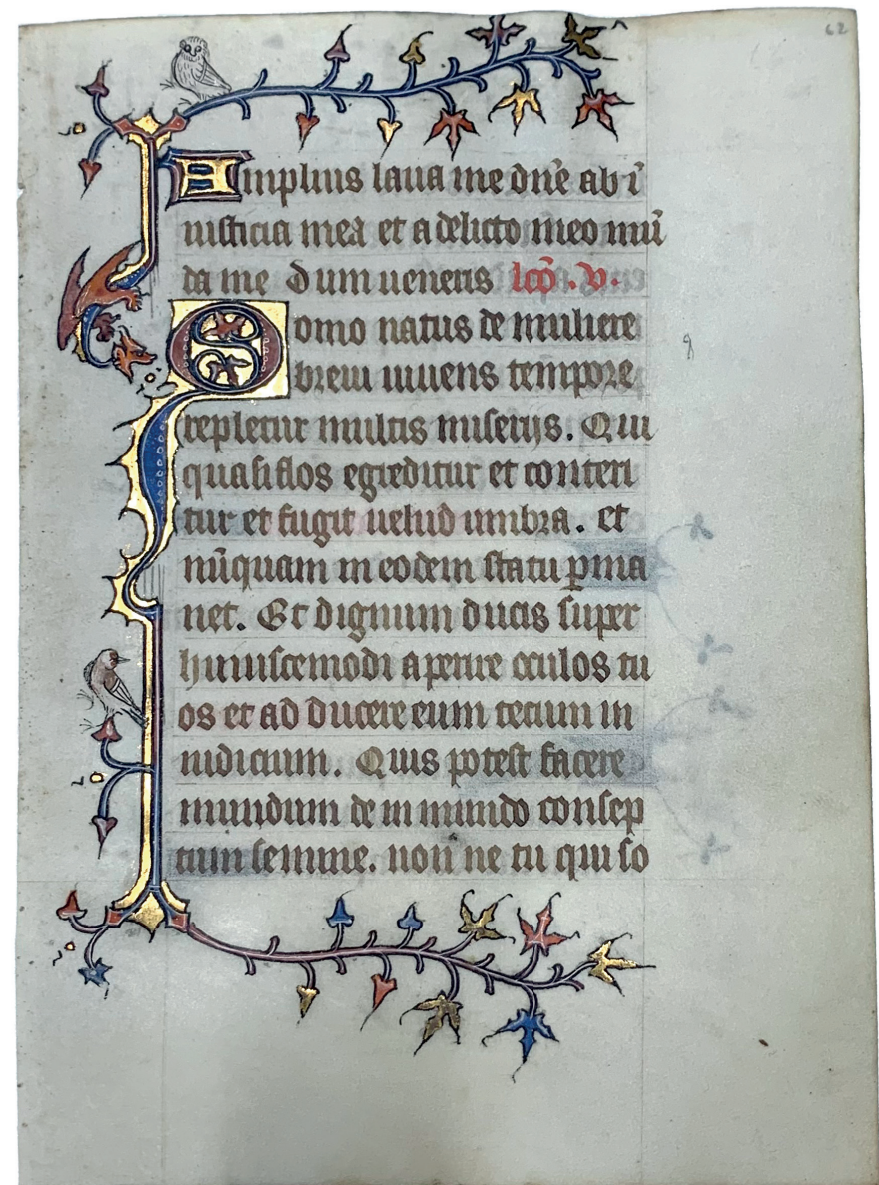
Frankrijk (Parijs?), ca. 1405-1410

Op dit blad omringen ranken, versierd met kleurrijke klimopblaadjes, de tekst aan alle zijden behalve aan de rechterkant. Drie wezens schuilen in de wijnrank-achtige decoratie. Van boven naar beneden zien we een uil, een draak en een vogel. De kleine rode draak spert zijn mond wijd open, alsof hij zich klaarmaakt om de kleine gouden bal bij zijn gezicht op te eten.

1. Leaf from a Book of Hours

France (Paris?), c. 1405-1410

In this leaf, the vines, decorated with colorful ivy leaves, surround the text on all sides except the right. There are three creatures perched in the vine-like margins. From top to bottom there is an owl, a dragon, and a bird. The little red dragon has its mouth open wide, almost as if in anticipation to eat the small golden dot by its face.

Bruikleen uit een Nederlandse privécollectie
On loan from a Dutch private collection

2. BLAD UIT EEN PSALTER

Frankrijk, laatste kwart van de 14e eeuw

Vrijwel in het midden van de linkermarge, bijna onzichtbaar, zit een kleine blauwe draak boven de versierde initiaal Q. Dergelijke draakjes zijn typisch voor margedecoratie in de late 14e en vroege 15e eeuw. Elke hoofletter in de tekst is versierd met goud, en de ranken in de marges zijn afwisselend in blauw en roze geschilderd. Gekleurde staven in roze en blauw met een wit patroon vullen de opengelaten ruimte in het tekstblok.

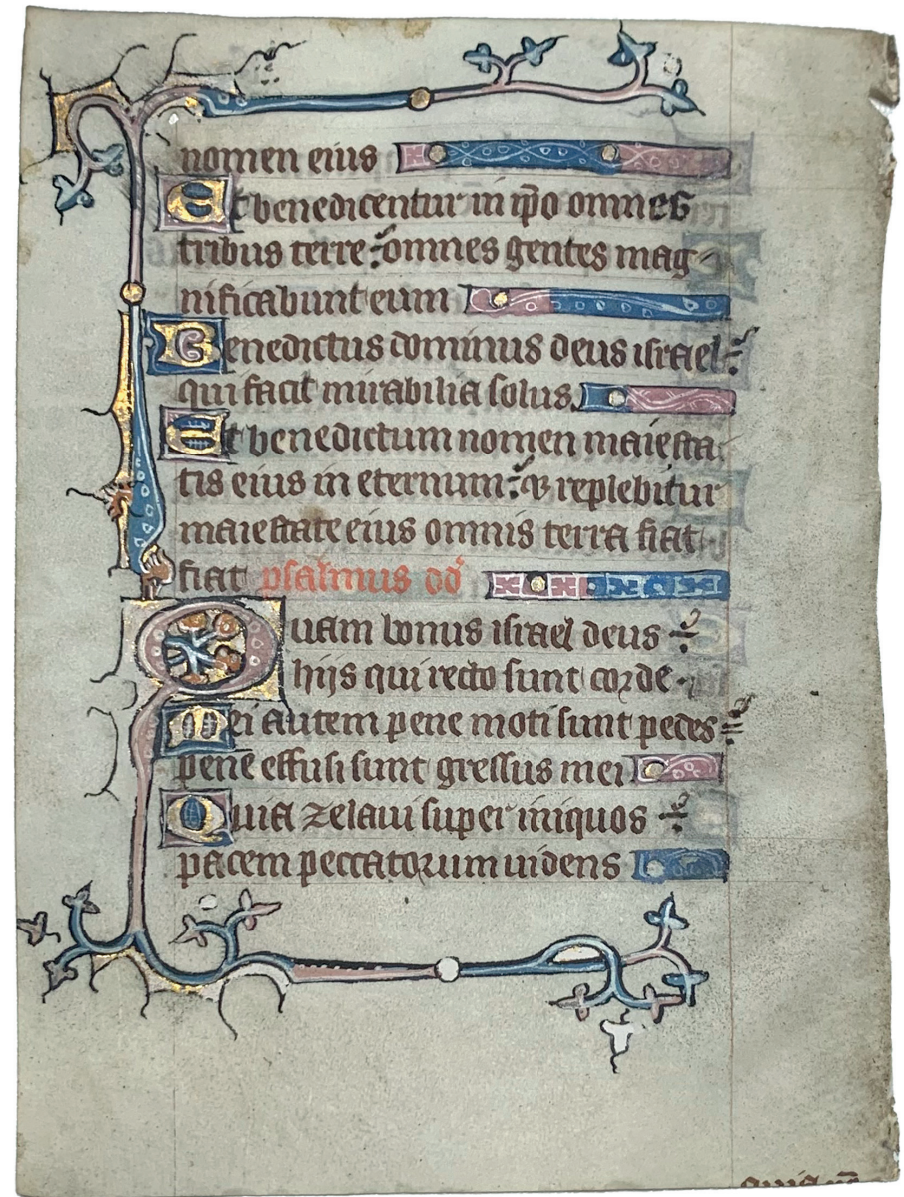
2. Leaf from a Psalter

France, last quarter of the 14th century

Near the center of the left margin, almost unperceivable, there sits a tiny blue dragon on top of the decorated initial Q. These particular dragons are typical of border designs in the late 14th century into the 15th century. Each initial letter in the text is highlighted with gold, and the branches in the margins are painted in a mix of blue and pink. Patterned bars, colored pink, blue, and white, decorate the excess space within the text-block.

Bruikleen uit een Nederlandse privécollectie
On loan from a Dutch private collection

3. BLAD UIT EEN GETIJDENBOEK

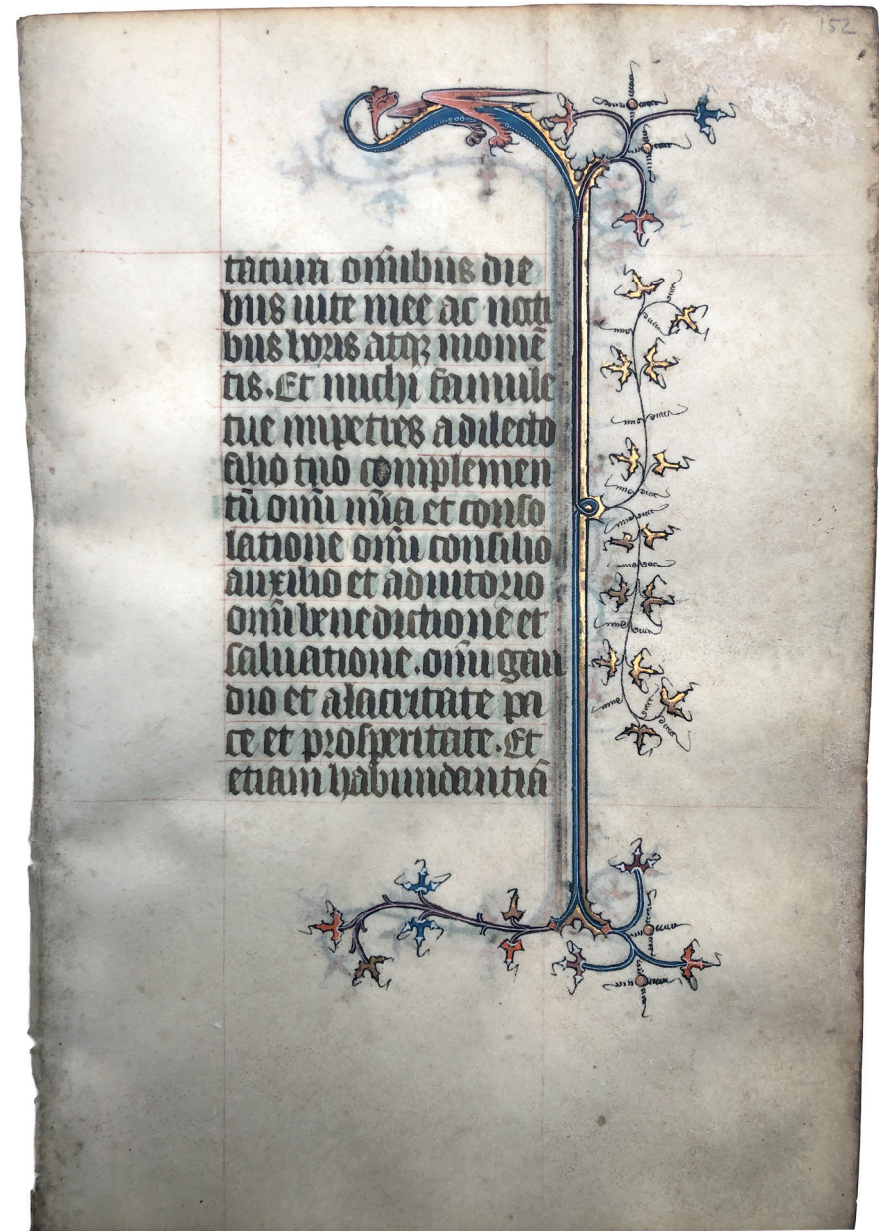
Frankrijk (Parijs?) eind van de 14e eeuw

Op dit blad is de randversiering rechts van de tekstkolom aangebracht, terwijl we die elders meestal links van de tekst vinden. Dat heeft te maken met het feit dat men streefde naar symmetrie in een opengeslagen handschrift: de decoratie op de linker bladzijde in de linkermarge, die op de rechterbladzijde in de rechtermarge (in beide gevallen de buitenmarge). Bovenin, voortkomend uit de staaf naast de tekst, zien we een klein geschilderd draakje. Dergelijke draken komen we veelvuldig tegen in handschriften uit Parijs en omgeving in deze tijd. Ze zijn ook in de *Belles Heures* te vinden (zie nr. 12).

3. Leaf from a Book of Hours

France (Paris?), end of the 14th century

*On this leaf, the border decoration is applied to the right of the text column, whereas we usually find that to the left of the text. This is due to the fact that the decorators strived to obtain a symmetrical lay-out when the manuscript lay open: the decoration on the left-hand page was put in the left outer margin, that on the right-hand page in the right outer margin. At the top of the page, sprouting from the bar next to the text, we find a small dragon. Such dragons are a very popular feature in manuscripts from Paris and the surrounding region at the time. They can also be found in the *Belles Heures* (cf. nr. 12).*

Bruikleen uit een Nederlandse privécollectie
On loan from a Dutch private collection

4. BLAD UIT EEN GETIJDENBOEK

Doornik, omgeving van Pierart dou Thielt, 2e kwart 14e eeuw

Dit blad komt uit een vroeg Vlaams getijdenboek, dat ooit tot de collectie van de beroemde verzamelaar Henry Yates Thompson behoorde. Diens handschriften bevinden zich nu grotendeels in the British Library (London), maar dit boek is blijkbaar eerder verkocht en in losse bladen in de handel gekomen. De decoratie is typisch voor Doornik en wordt in verband gebracht met een bekend Doorniks verluchter, genaamd Pierart dou Thielt.

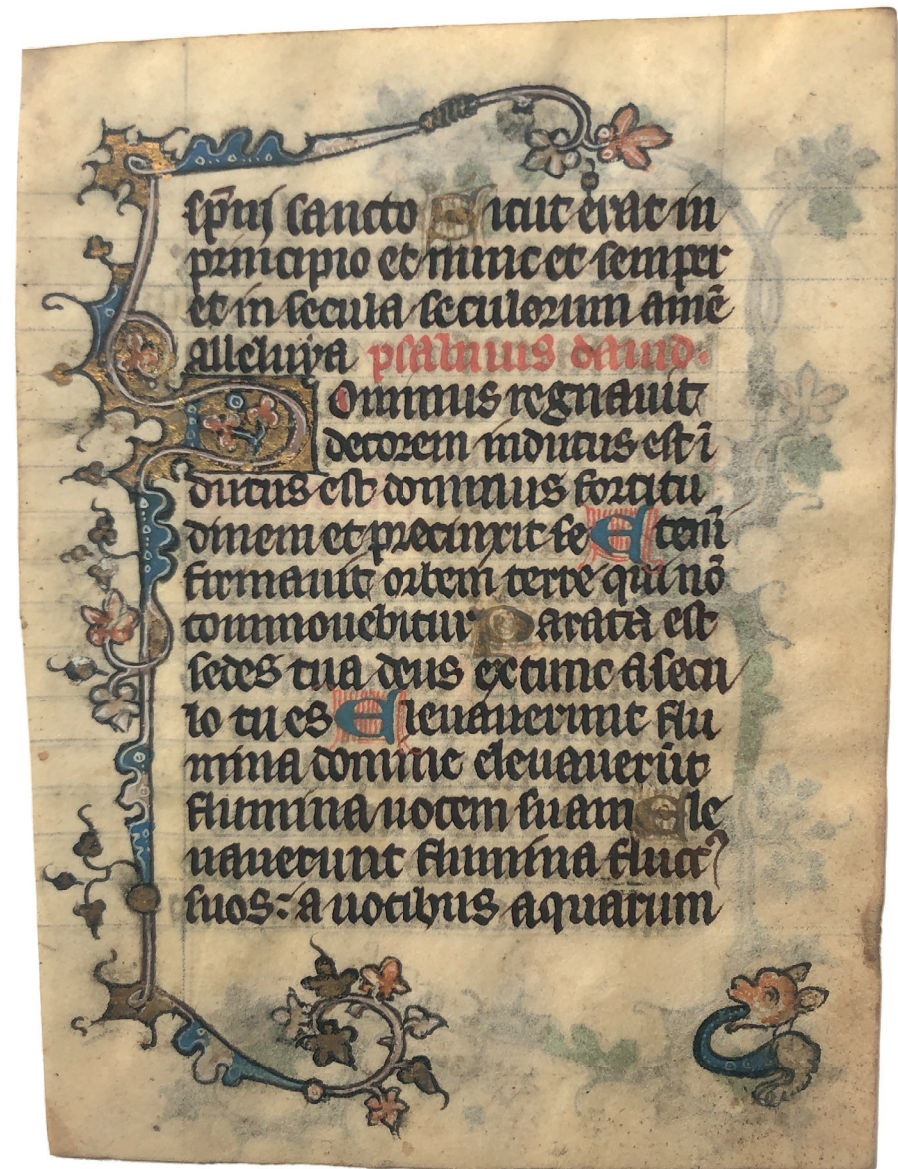
Op het hier getoonde blad bevindt zich rechtsonder een klein draakje. Zoals gebruikelijk was in Vlaamse psalteria en getijdenboeken uit de 13e en 14e eeuw bevinden zich door het hele handschrift heen grappige figuurtjes (zogenaamde drôleriën), waaronder veel monsters.

4. Leaf from a Book of Hours

Tournai, circle of Pierart dou Thielt, 2nd quarter of the 14th century

This leaf stems from an early Flemish book of hours, which at one point was part of the collection of the famous collector Henry Yates Thompson. His manuscripts are now mainly preserved in the British Library (London), but this one was apparently sold earlier and came to the trade as single leaves. The decoration is typical for Tournai and is associated with a known Tournai illuminator, Pierart dou Thielt.

On the leaf on display here we find a tiny dragon in the right bottom corner. As was usual in Flemish psalters and books of hours of the 13th and 14th century, throughout the manuscript we find comic little figures (so-called drôleries), among which quite a few monsters.

Bruikleen uit een Nederlandse privécollectie
On loan from a Dutch private collection

5. BLAD UIT EEN PSALTER

Engeland, ca. 1340

Het blad toont een serie van kleine gevleugelde wezens als ook florale decoratie rondom de tekst. In de linkerbovenhoek kromt een roze vogel-achtig wezen met een grote bek zijn lijf rondom de hoek van de tekst. De staart van dit wezen verandert in een stengel met bloemknoppen.

Een ander beestje is te zien in de rechterbenedenhoek. Dit is een meer hybride figuurtje met een menselijk gezicht, een lange nek en grote achterpoten. Meer vogelachtige wezens verschuilen zich in de kleine regelvulsels op niet beschreven plekken in de tekstkolommen. Een uitgebreide initiaal-versiering begint in het midden naast de linker tekstkolom en strekt zich langs de tekstkolom uit; vervolgens buigt deze in de ondermarge. Dunne stengels met bloeiende bloemen zijn door de hele margedecoratie heen gestrooid.

5. Leaf from a Psalter

England, c. 1370

The leaf depicts a series of small winged creatures as well as some floral designs bordering the text. In the upper left corner, a pink bird-like creature with a large beak arches above the corner text. The creature's tail morphs into a small stem with flower buds.

Another creature can be seen in the bottom right corner. This is a more hybrid creature with a human face, long neck and large hind legs. Some more bird-like creatures hide in the small line-endings in the non-written parts of the text-block. An elaborate initial-decoration start in the middle next to the left-hand text column and stretches to the bottom of the text and then turns around into the bottom border. Small stems of blooming flowers are dispersed around all of the border decorations.

Bruikleen uit een Nederlandse privécollectie
On loan from a Dutch private collection

6. BLAD UIT EEN GETIJDENBOEK

Frankrijk (Tours?) eind van de 15e eeuw

Dit blad uit een Frans getijdenboek toont een margedecoratie gevuld met druivenranken en slakken. De druiven zijn dieppaars en zien er rijp uit, de omringende ranken en bladeren zijn groot en vol en van een sappige groene kleur. De slakken hebben allemaal verschillend gekleurde huisjes, maar de kleur van hun lijf is overall rood. De slakken bewegen reikhalzend naar de bladeren en druiven om ze te eten. In deze context staan de gulzige slakken wellicht voor hebzucht

In middeleeuwse handschriften komen we slakken veelvuldig tegen, soms gegroeid tot enorme proporties en in de aanval tegen ridders of mannen. Dit motief komt zo vaak voor dat het wel een betekenis moet hebben. Het slakkenmotief vinden we ook meermaals in de marges van de *Très Riches Heures*, waar we in één geval een ridder tegen een slak zien vechten die in een kasteeltoren wil klimmen (zie nr. 13). Van deze drôlerie is ook een kunstwerk gemaakt dat je hier op de hoek van de Stokkumstraat kunt zien.

6. Leaf from a Book of Hours

France (Paris?), end of the 15th century

This leaf from a French book of hours includes a decorative side border filled with grapevines and snails. The grapes are a deep purple and look ripe, the surrounding vines and leaves are big and full with a lush green color. The snails all have slightly different colored shells. However, they all share a similar red body color. The snails can be seen reaching and moving towards the leaves and grapes to eat. In this context, the voracious snails could stand for greed, perhaps.

*In medieval manuscripts we often encounter snails, sometimes grown to enormous proportions and attacking knights or men. This motif occurs so often that it must bear meaning. The snail motif can also be encountered in the borders of the *Très Riches Heures*, where also in one instance a knight fights off a snail trying to climb a castle tower (cf. nr. 13). A work of art was also made of this drôlerie, which you can see here on the corner of Stokkum Street.*

Bruikleen uit een Nederlandse privécollectie
On loan from a Dutch private collection

7. BLAD UIT EEN GETIJDENBOEK

Frankrijk, ca. 1470

De decoratie op dit blad vertoont een zeer ongebruikelijke vermenging van het heilige en het monsterlijke. Op de verso-zijde zien we een gedecoreerde marge met een stengel waaraan grote rode en groene vruchten (aardbeien) ontspruiten, die uittorent boven een vreemd wezen in het midden. Dit wezen is half mens, half beest en houdt een klein lam op een boek in zijn arm. Vanaf zijn buik omlaag heeft dit wezen dierlijke ruige poten.

Verschillende visuele kenmerken linken deze figuur aan Johannes de Doper. Het lam, dat hij in zijn arm houdt en naar wijst, refereert aan Johannes 1:29, waarin Johannes de Doper Jezus als 'Lam Gods' aanduidt voordat hij hem doopt. Daarnaast zijn de harige achterpoten en de verwilderde uitstraling mogelijk een verwijzing naar het kamelenvel dat Johannes droeg en zijn tijd in de wildernis.

7. Leaf from a Book of Hours

France, c. 1470

The decoration on this leaf displays a very unusual mix of the sacred and the monstrous. The verso-side shows a decorated margin in which a stalk branching out large green or red fruits (strawberries), towers over a strange beast at its centre. Holding a baby lamb on a book in his arm, the being is half man and half beast. From the stomach downwards, the being has scruffy animal legs and feet.

Several visual elements link this figure to John the Baptist. The lamb, in which he looks at and points to, is a reference to John 1:29, in which he identifies Jesus as the "Lamb of God" before he baptizes him. Furthermore, John's furry hind legs and disheveled appearance is another iconographic indicator, possibly referring to the camel skin John wore and his time in the wilderness.

Bruikleen uit een Nederlandse privécollectie
On loan from a Dutch private collection

8. BLAD UIT EEN GETIJDENBOEK

Frankrijk, ca. 1470

In de marge omringen bloemen en ranken een goudkleurig hybride monster. Het lijkt de dikke manen en kop van een leeuw te hebben, maar twee hoorns steken uit de kop. Tegelijkertijd is het wezen een tweevoeter met benen en voeten die haast menselijk lijken. Het wezen heeft geen armen, hetgeen hem doet lijken op een populair middeleeuws wezen: de *Gryllus*. Dit bestaat uit een groot, al dan niet harig gezicht met alleen benen en geen lijf.

Toch is dit wezen ook weer geen *Gryllus*: het heeft immers het lijf van een vogel, waarschijnlijk een kraanvogel, blijkens de lange nek, dikkere romp en een paar veren die lijken uit te steken. Deze beestachtige mix is wellicht niet enkel als monsterlijk bedoeld. Mogelijk laat het ook deugden zien, waarbij de moed van de leeuw gevoegd worden bij de alertheid van de kraanvogel. Omdat het perkament transparant is en tekeningen dus eenvoudig kunnen worden overgetrokken, laat de andere zijde van het blad hetzelfde beest zien, maar dan gespiegeld.

8. Leaf from a Book of Hours

France, c. 1470

In the margin, blooming flowers and branches surround an aureate colored monster hybrid. It appears to have the thick mane and facial features of a lion, yet two horns protrude from its head. Simultaneously, the creature is a biped with legs and feet resembling those of humans. The creature does not have any arms, somewhat akin to the popular mediaeval character, the Gryllus, a large, sometimes hairy face with only legs and no torso.

Yet this creature is not exactly a Gryllus either, since it bears a body of a bird, most likely a crane judging by the elongated neck and thicker belly, rump, and few feathers sticking out. The bestial mix however, could possibly not only be perceived as monstrous. It may portray virtues as well, mixing the courage of a lion with the keen awareness of a crane. Since the parchment is transparent, which allows for simply tracing designs, the other side of the leaf features this same beast, just mirrored.

Bruikleen uit een Nederlandse privécollectie
On loan from a Dutch private collection

9. BLAD UIT EEN GEDRUKT GEBEDENBOEK

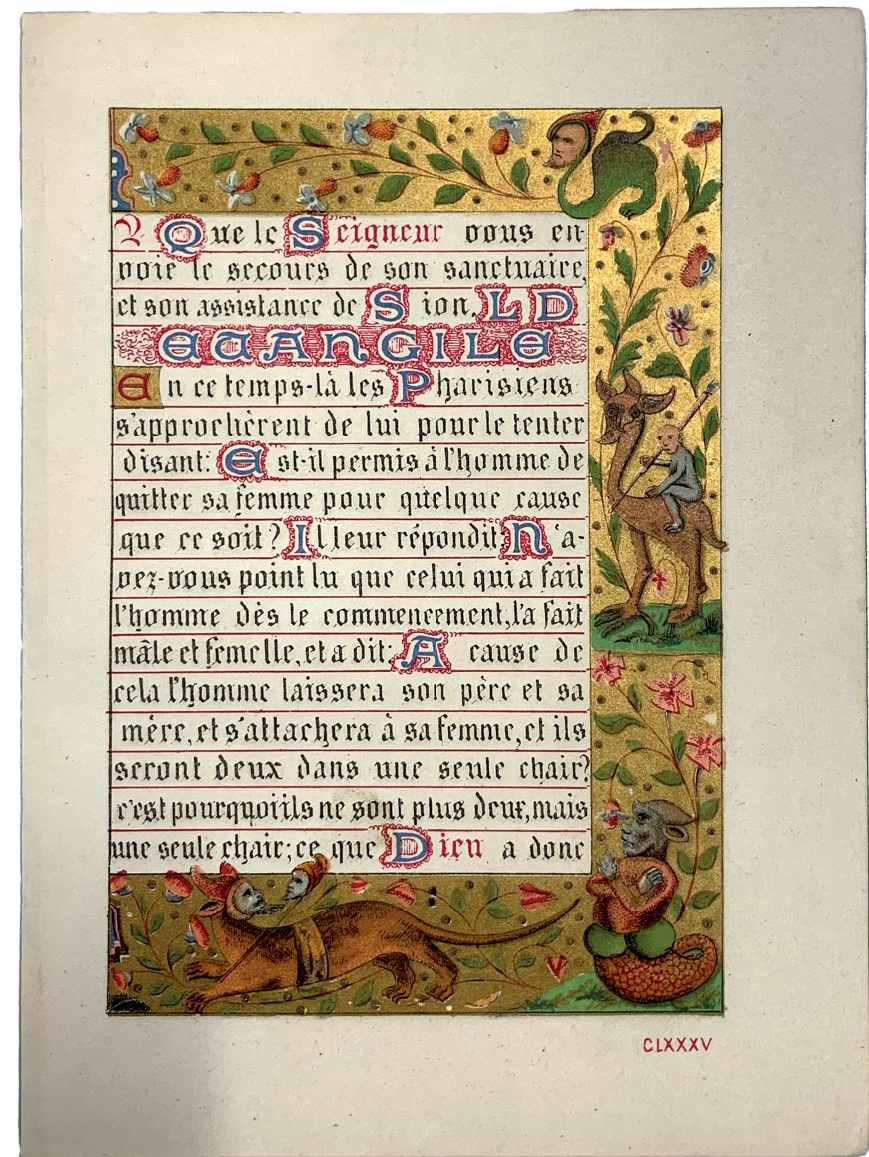
Frankrijk, laatste kwart van de 19e eeuw

Dit goudomrande blad komt uit een gebedenboek met tekst in het Frans. De tekst wordt aan drie zijden omgeven door de randdecoratie, waarbij twee van de vier afgebeelde monsters de tekst ietwat overlappen. Een Gryllus zit rechtsboven, een monster met een narrenstaf speelt linksonder, een merman-achtige bevindt zich rechtsonder en een man op een giraffe kijkt links in het midden naar de tekst. De tekst zelf is verlevendigd met initialen en penwerk. Geïnspireerd op wat later werd gezien als 'de Gouden Eeuw' van het Katholicisme, namelijk de laat-middeleeuwse tijd, is dit blad een fraai voorbeeld van de katholieke herwaardering van de middeleeuwen ten tijde van de Neogothiek.

9. Leaf from a Printed Prayer Book

France, last quarter of the 19th century

This gold-bordered leaf comes from a prayer book with French text. The text is surrounded on three sides by the marginal design, with two out of four monsters depicted overlapping the text somewhat. A one-headed Gryllus sits on the top right, a monster with two heads frolics on the bottom left, a mermaid sits on the bottom right, and a man on a giraffe looks at the text in the center. The text itself includes specific words and letters emboldened with pink outlines. Influenced by what was later perceived as the "Golden Age" of Catholicism that came about in the late middle ages, this leaf is a fine example of neo-gothic Catholic revival.

Bruikleen uit een Nederlandse privécollectie
On loan from a Dutch private collection

10. LEPORELLO BOEKJE MET INITIAAL 'R' EN HYBRIDE MONSTERS

Francisca Shilova, 2010

Dit is een handgemaakt minuscule boekje dat op zijn pagina's tien monsters en de initiaal 'R' laat zien. Het boekje vouwt uit als een accordeon en toont zo het gehele werk. De eerste, tweede en laatste pagina zijn afgewerkt met bladgoud. Ieder plaatje werd vervaardigd met behulp van middeleeuwse technieken. De monsters zijn zogenaamde *dracontopedes*, wezens met het lijf van een draak en het hoofd van een jonge vrouw. Elk van hen bespeelt een muziekinstrument, waaronder de luit, de harp en de vedel. De kunstenaar alterneerde de richting van hun voeten op elk blad, zodat ze haast lijken te dansen wanneer het boekje wordt ontvouwd.

10. Leporello Booklet with Initial 'R' and Hybrid Monsters

Francisca Shilova, 2010

This is a handcrafted minuscule booklet that depicts ten monsters and the initial "R" on its pages. This booklet folds out like an accordion to reveal the work. The first, second, and last page are completed with gold leaf. Each picture was created using medieval techniques. The monsters are dracontopedes, dragonlike creatures with the heads of maidens. Each holds a musical instrument, including lutes, harps, and violins. The artist alternated the direction of their feet on each page, so it appears that they are dancing when the book is unfolded.

Bruikleen uit een Nederlandse privécollectie
On loan from a Dutch private collection

11. HOORN VAN EEN EENHOORN (REPLICA)

Nederland, 2019

Het meest tot de verbeelding sprekende fabeldier voor de middeleeuwer was toch wel de eenhoorn. Dit nobele dier stond symbool voor Christus, want net zoals Christus door de maagd Maria mens was geworden en zoals God was 'gevangen' in het mens-zijn, zo kon ook de eenhoorn alleen door een zuivere maagd gevangen worden, in wier schoot hij zijn hoofd te ruste legde. Dan pas konden jagers hem overmeesteren.

Voor de middeleeuwse mens was het bestaan van de eenhoorn onbetwist: in schatkamers en bijzondere verzamelingen bevonden zich namelijk hoorns van de eenhoorn. Ook Jean de Berry, de opdrachtgever van de gebroeders Van Limburg, bezat een dergelijke hoorn. Die hadden bijzondere krachten, met name konden ze gif onschadelijk maken. Wat men niet wist was dat dit in werkelijkheid helemaal geen hoorns waren, maar tanden van een bijzondere walvisachtige, de narwal.

11. Horn of A Unicorn (Replica)

The Netherlands, 2019

The most fantastic beast for medieval man was undoubtedly the unicorn. This noble animal was a symbol of Christ. For just as Christ had become man through the virgin Mary and thus as a God had been 'trapped' into human life, likewise the unicorn could only be lured by a pure virgin, in whose lap he rested his head. Only then could hunters capture him.

For medieval man, the existence of the unicorn was undeniable, for in treasuries and special collections horns of unicorns could be found. Jean de Berry, the patron of the Van Limburg brothers, owned such a horn. These horns had special powers, above all the power to neutralize poison. What people did not know, was that in reality these were not horns at all, but the tusks of a remarkable whale-like creature, the narwhal.

De tand van een narwal
Narwhal's horn

26

Parijs, Musée de Cluny,
De dame en de eenhoorn (tapijtfragment), 1484-1500
The Lady and the Unicorn (Tapestry detail), 1484 -1500

27

12. BELLES HEURES DU DUC DE BERRY (FACSIMILE)

Gebroeders Van Lymborch, 1405-1408

We zien hier de *Belles Heures* (fol. 62v-63r), een getijdenboek gemaakt door de gebroeders Van Lymborch in het Frankrijk van de 15e eeuw voor de hertog van Berry. Het hier getoonde blad wordt voor een groot deel ingenomen door een rijke randversiering van bladeren, rode en blauwe bloemen en een soort gouden rand rondom de centrale miniatuur en een paar regels tekst.

In de vier hoeken vinden we rode en blauwe vierpassen met engelenfiguren. De miniatuur laat Jozef met Maria en het Christuskind zien, op de vlucht naar Egypte. Boven in de marge zien we een rode en een blauwe draak, met staarten die oplossen in de margedecoratie en met gedetailleerde en wilde koppen, alsof ze strijd leveren met elkaar.

12. Belles Heures du Duc de Berry (Facsimile)

Van Lymborch Brothers, 1405-1408

Displayed here is the *Belles Heures* (fol. 62v-63r), a book of hours created in 15th-century France by the Van Lymborch brothers for the Duke of Berry. Nearly taking up the entire leaf of the opening shown, is an extremely decorated pattern of leaves, red and blue flowers, and a type of gold border outlining the central miniature with a few lines of text.

In the four corners, red and blue quatrefoils with angel figures can be observed. The miniature shows Joseph and Mary with the Christ child as they flee towards Egypt. At the top, a red and blue dragon, with tails that bleed back into the border decoration, can be seen with detailed, vicious heads, almost as if in battle.

New York, Metropolitan Museum of Art, the Cloisters Collection,
Acq. nr. 1954.1.1
Bruikleen van Museum Het Valkhof, Nijmegen
On loan from Museum Het Valkhof, Nijmegen

13. TRÈS RICHES HEURES DU DUC DE BERRY (FACSIMILE)

Gebroeders Van Lymborch, 1411-1416; Barthélemy d'Eyck, ca. 1440

Te zien is de *Très Riches Heures* (fol. 38v-39r), net als de *Belles Heures* een ge-tijdenboek gemaakt voor Jean de Berry. De centrale miniatuur laat de maagd Maria zien tijdens de visitatie, het moment waarop zij haar nicht Elizabeth bezoekt.

In de linker bovenhoek zien we een wezen, half mens, half monster, in gevecht met vlinders of vleermuizen. Wanneer je verder naar beneden kijkt zie je een ridder in gevecht met een slak (zie ook nr. 6), nog een andere slak in de rand kruipt omhoog. Linksonder een man met een doedelzak spelende beer op een kruiwagen. In het D-initiaal zien we tegen een blauwe achtergrond met fleur de lis, de bloedende zwaan die samen met de beer in het midden van de marge rechts het persoonlijk wapen van de hertog van Berry vormen.

Onderin probeert een man met een lijnstok vogels te vangen terwijl een uil toekijkt. In de rechtermarge zien we onder een haas opspringen uit blauw-groene acanthusbladeren en in de rechterbovenhoek vecht een ridder met een lange lans tegen een vliegende blauwe draak.

Op de rechter pagina Christus op een troon als koning van de wereld, aan-beden door vorsten uit alle windstreken. Zijn blik is opvallend gericht op de bonte vogel in de marge van de pagina.

13. Très Riches Heures du Duc de Berry (Facsimile)

Van Lymborch Brothers, 1411-1416; Barthélemy d'Eyck, ca. 1440

Shown here is the *Très Riches Heures* (fol. 38v-39r). The central picture shows the Virgin Mary during the visitation, the moment when she visits her cousin Elisabeth.

In the top left corner, there appears to be a half-human, half-monster figure fighting some butterflies or bats. As you look down there's a knight battling a snail (cf. nr. 6), another snail on the border, cart. Looking further down you see a knight in combat with a snail (see also nr 6), another snail in the border crawling up. Bottom left a man with a bear playing the bagpipe on a wheelbarrow. In the D initial, against a blue background with fleur de lis, we see the bleeding swan which, together with the bear in the center of the margin on the right, form the personal coat of arms of the Duke of Berry. At the bottom, a man with a glue stick tries to catch birds while an owl looks on. In the right margin, below, we see a hare leaping up from blue-green acanthus leaves, and in the upper right corner, a knight with a long lance fights a flying blue dragon. On the right page Christ on a throne as ruler of the world, worshipped by kings from all corners of the globe. His gaze is conspicuously fixed on the pied bird in the margin of the page.

Chantilly, Musée Condé, Ms. 65,
Bruikleen van Museum Het Valkhof, Nijmegen
On loan from Museum Het Valkhof, Nijmegen

GEBROEDERS
VAN LYMBORCH
HUIS

Burchtstraat 63, Nijmegen

www.gebroedersvanlymborch.nl

